

Andrius Jakučiūnas

#UTOPIJOS

Andrius Jakučiūnas

#UTOPIJOS

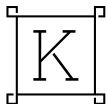
UDK 821.172-4

Ja248

Andrius Jakučiūnas

#Utopijos

Knygos leidybą parėmė Lietuvos kultūros taryba

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

Redaktorė Asta Bučienė

Dizainą kūrė „Vario burnos“

Išleido

kitos knygos

kitosknygos.lt

Spausdino

AB „Spauda“

spauda.lt

Tiražas 1 000 egz.

© Andrius Jakučiūnas, 2017

© *kitos knygos*, 2017

ISBN 978-609-427-250-9

Jeigu negalima su šaknimis išrauti blogų įsitikinimų, jeigu iš nuoširdaus įsitikinimo neįstengi išnaikinti įsigalėjusių ydų, tai dėl to nedera mesti valstybės reikalų, kaip negalima palikti laivo audroje tik dėl to, kad negali sulaikyti vėjų. Bet negalima priešingų įsitikinimų žmonėms per prievartą piršti naujų ir neįprastų minčių. Tad aplinkiniu keliu stenkis ir bandyk pagal išgales viską sėkmingai atlikti, o ko negali į gera pakreipti, daryk, kad būtų kuo mažiau bloga.

TOMAE MORI „DE OPTIMO REI PUBLICAE
STATU DEQUE NOVA INSULA UTOPIA“

TURINYS

1 | 11

2 | 21

3 | 29

4 | 37

5 | 45

6 | 53

7 | 59

8 | 65

9 | 71

10 | 79

11 | 87

12 | 97

13 | 103

14 | 109

15 | 119

16 | 125

17 | 131

18 | 139

19 | 143

20 | 151

21 | 157

22 | 163

23 | 171

24 | 179

25 | 189

26 | 199

27 | 209

28 | 215

29 | 223

30 | 231

█ (vietoje įžangos)

#virtualus futbolas #Hokio salos #Mohendžo Daras

Pirmąją savo utopinę valstybę sukūriau Pakistano traukinyje 1999-aisiais, kai su bičiulių gauja riedėjome iš Ravalpindžio į Karačį, tikėdamiesi pakeliui išlipti ir apžiūrėti vieno svarbiausių senosios Indo civilizacijos miestų – Mohendžo Daro griuvėsius. (Tiesa, paskui persigalvojome – vietoj Mohendžo Daro pasirinkome žymiai vėlyvesnę, bet dekoratyvesnę Taksilą, ir apmaudas dėl to manęs jau nebeapleis iki grabo lentos – nebent ir vėl pasitaikytų proga nukeliauti į tuos kraštus.)

Imdamas pavyzdį iš aplinkui bruzdančios ir šurmuliuojančios pakistaniečių minios, tą valstybę mintyse piešiau nepatogią ir itin ankštą – norėdami sutilpti nedidelėje teritorijoje, jos gyventojai stovėjo ant vienos kojos, o visą mantą, taip pat mažus vaikus, jiems teko laikyti rankose arba ant galvos. Nustačiau, kad laisvąją koją šie kantrūs (pamenu, netgi svarsčiau, kaip toji kantrybė galėtų atsispindėti jų veiduose) žmonės naudos nubaidyti vabzdžiams arba spardydamiesi apsigins nuo priešų, o taikos metu šitokia pozicija – tuo galėjau įsitikinti stebėdamas kitus traukinio keleivius – būtų itin patogi kasytis paslėpsniams. Tuo labiau kad anksčiau jau buvome išskėlę prielaidą, kad tos šalies žmonių, įvairiai ir itin išradingai (kartais net paneigiant fizikos, biologijos dėsnius) išsižargusių, erekcija tikriausiai būtų „į plotį“:

Tų pačių ar dar kitų metų rudenį tarp rašytojų ir jiems artimoje aplinkoje kilus hokizmo – žaidybiško ir labai ironiško kulto, kuris gimė keliems autoriams Senosios Varėnos parduotuvėje vienu

metu pamačius šaldytą hokio (*macruronus novaezelandiae*) filė – „šald. žuv. hokis“, ir nevalingai ėmus kartoti skaičių 102, – bangai, mintyse nedvejodamas hokizmą paskelbiau tos valstybės religija. Ir šiaip žinojau, kad nesąmonė yra viena puikiausių geopolitinių procesų valdymo priemonių, o jai tapus Dievu, mano vargšė bevardė valstybė įgijo rimtą savo egzistencijos kozirį – kvailybės šviesoje ji tapo aktuali.

Žvelgdamas į šią valstybę jau iš perspektyvos, dabar galiu konstatuoti, kad ji nebuvo sėkmingiausias mano kūrinys (nors būtent ją aprašiau pirmajame savo romane „Servijaus Galo užrašai“ – ir tuo ji man taip pat brangi). Vis dėlto ji parodė, kad kurti valstybes yra gerai – kurti fikcijas yra gerai. Valstybės kūrimo procesas, ir ypač į jį taip žvaliai įsisukusi nesąmonė, atvėrė mano žvilgsniui iki tol nepasiekiamą dimensiją, leido išvysti fizikos dėsnių bei kvailų organizmo užgaidų nepavergtą pasaulį, kuris skleidėsi tuštumoje anapus tikros geografijos ir nepaisydamas priplėkusios apčiuopiamybės, tąsyk vis reikalavusios ir reikalavusios ją patvirtinti, suryjant tabletes nuo tropinės diarėjos.

Nors dabar žinau, o ir tąsyk nebuvo paslaptis, jog kvailų ir pusgirčių utopijų kūrimu mielai nusikalsta ištisi intelektualų legionai nuo Portugalijos iki Japonijos ir nuo Patagonijos iki Aliaskos, rašant šias eilutes, kyla pagunda tai naivokai jaunystės utopijai suteikti didesnę reikšmę – neva ji buvusi vienu iš tų orientyrų, kuriais pasitikėdami mes vėliau vis dažniau pasiduodavome pagundoms išmėginti savo šmaikštumą kuriant keisčiausius geopolitinius scenarijus ir naujos pasaulio tvarkos vizijas.

Sukūrėme šimtus naujų santvarkų ir šimtais netikėčiausių būdų prazudėme Lietuvą. Kaip naujametiniai fejerverkai sproginėjo blevyzgos apie negailestingiausias (todėl juokingiausias) refor-

mas, žiauriausias bausmes, žaislines revoliucijas, konclagerius, intelektualų naikinimą, komunizmą ir t. t., ir t. t. Che Guevara mūsų lūpose išdidžiai šypsojosi žvelgdamas į ant grindų palei laukujes duris pas Šamaną (Mantas Gimžauskas) vietoj kilimėlio patiestą JAV vėliavą. Skrisdamas žvilgančiu padangių žirgu pas hurijas mums mojo Muchamadas Ata.

Vis dėlto pirmoji solidi valstybė, pirmoji visiškai tikra mūsų utopija atsirado, galima sakyti, atsitiktinai – Šamanui instaliavus į savo senutėlį kompą futbolo simulatorių (FIFA'98). Įprastai triukšmingos išgertuvės ir geopolitinio projektavimo iššūkius lydintys klyksmai pritilo. Prasidėjo periodas įtartinais ramių vakarėlių, kurių fone tarškėdavo klaviatūrų klavišai (daugelis žaidėjų iš įkarščio, užuot juos spaudinėję, daužydavo), ir tik retsykiais, kam nors įmušus ar praleidus netikėtą įvartį, po daugiabučio skliautais nuaidėdavo garsus baubimas.

Laimėjome pasaulio čempionatą su visomis stipriausiomis, pasakui – su visomis silpniausiomis komandomis (tai padaryti buvo sunkiau, nes komandos buvo sukurtos pagal realų rinktinių pajėgumą, ir ką nors pasiekti su antraeile komanda reikėjo didelio miklumo), ir tada neliko nieko kito, kaip tik imtis iniciatyvos ir patiems persikelti į virtualią aikštę, sukūrus valstybę, kuri pagaliau atrodytų verta, kad ją atstovautume. Taip gimė šlovinga Hokio salų virtualaus futbolo rinktinė, senutėliame kompiuterio ekrane nesyk palaužusi didžiąsias pasaulio futbolo galybes – Braziliją, Vokietiją, Prancūziją, Olandiją, išdidžią „Scortorum legio“ („Kurvų legionas“ – lot.) komandą, sukurtą, rodos, Italijos rinktinės pagrindu, Senovės Romos imperatorių rinktinę ir t. t.

Kadangi Hokio salų rinktinės sudėtis, kaip minėjau, buvo panaši į tą, kuri kurdavo utopinius kliedesius arba kaudavosi su butelių

pilnumu, į žaidėjų pozicijas taip pat sau leidome žiūrėti itin laisvai, su būtina nesąmonės ir autoironijos priemaiša. Mūsų šlovingos komandos vartus gynė nuo gimimo aklas Remigijaus Audiejaitis-Tanaka. Jį pakeisti bet kuriuo metu buvo pasiruošęs kolegos klasiokas – visada savimi patenkintas *bomžas* iš pašaukimo Suzukis, kuriam teko garbė būti mūsų trečiuoju vartininku.

Hokio salos tapo pirmąja mūsų idealybe – skirtingai nei daugelis klasikinių utopijų, kultūroje švytinčių šaltu pavyzdžio grožiu, ji buvo naiviai (netgi, sakyčiau, įžūliai) autoironiška ir spinduliavo tą lengvybę, su kuria buvome pasiruošę priimti *visus* ateities iššūkius. Ją vietoj visa ko pasirinkome, taip ir nesuteikę Hokio saloms konkrečių savybių ar bruožų, nepareiškę į jas jokių teisių, neprisiršę prie tų, kurie (kaip mes, už mus) gainiojo kamuolį virtualiuose stadionuose – patingėjome, o gal ir pasidrovėjome (nes juk tai būtų reiškę, kad ėmėme perkūrinėti save pačius) kištis į tą vaizdinį, sudrumsti pirmąją, tikrovės nesudarytą jo idealumą, kiekvieną mielą dieną apdovanojamą gausiomis pergalėmis. (Ar reikia sakyti, kad bėgant laikui mes taip įgudome daužyti klavišus, kad Hokio salų rinktinė beveik nebeprakišdavo?)

Tačiau, net ir panirus į pergalių rutiną, Hokio salos neįgijo daugiau bruožų, netapo apsakomesnės. Netgi atvirksčiai, jos pasidavė dar didesnei levitacijai, ir jų būtų teko skleisti veikiau kaip trūkį (salą?) sąmonėje, kaip kažką, ko neįmanoma užčiuopti ir apsaityti, jei pats nesi to proceso, tos neišvengiamybės dalis. Bet mes vis tiek jautėme, kad mūsų utopija – ne beviėtė fikcija (t. y. ne *ou topos*), ne sapnas, nors dažnai ją patirdavome tarytum per miegus, lyg sapnuodami: jei kam būtų kilę abejonių dėl jos egzistavimo, mielai būtume parodę, kokiomis klavišų kombinacijomis geriausia išrūkyti varžovui subinę, kaip spirti arba atremti kamuolį, kaip

priimti padavimą, išmušti kampinį. Kaip tada, kai ir sąmonė, ir ekranas užtemę, paridenti kamuolį į neįmanomai išplatėjusius, visą horizontą užstojančius amžinybės vartus. Kaip geisti (žinoma, neįmanomo).

Platonui nepasisekė įkurti savo utopinės valstybės – pasak legendos, filosofui teko gėdingai sprukti iš polio, kuriame jis buvo pasirengęs savo teoriją įgyvendinti. Žlugo fašizmo, komunizmo utopijos, dabar akyse eizėja liberalioji demokratija. Hokio salų utopija buvo sėkmingėlesnė už visas jas, nes sunku paneigti, ypač atsižvelgiant į daugelį tuometinio gyvenimo aspektų, kad jos – tiesa, labai trumpą laiką, kuris nepralėkė kaip mirksnis tik todėl, kad mūsų laikas tąsyk buvo skaičiuojamas kitais matais, – iš tikrųjų egzistavo. Be to, kaip jau minėjau, Hokio salos buvo bene pirmoji ir vienintelė imperija ar respublika (tai visiškai nesvarbu, nes šios valstybės būtis nebuvo tokia smulkmeniška, kad būtų prasmė kalbėti apie santvarką), kurios išvis nereikėjo kurti – ji pati (įžūliai) radosi iš nuoširdumo, naivaus patiklumo ir įkarščio, kurio nebuvo daugiau kur padėti, ir ji nerealių utopijų pasaulyje stūksojo vieniša ir kitokia – kaip kitados Mohendžo Daro civilizacija Indo slėniuose.

Būtis, sudaryta iš virtualaus oro ir degtinės garų, pasirodė esanti neįtikėtinais patvari, ir aplinkinės civilizacijos (t. y. kaimynai) ne sykį turėjo progą stebėtis, kaip jiems nežinomos futbolo komandos žaidėjai sumaniai naviguoja, mėgindami nakties aky nukakti į „Saulutę“ (to metu taip vadinosi mažesniosios „Maxima“ parduotuvės) ir iš jos pargrįžti. Juos (o ir mus pačius) stebino, kaip pasaulis, kuriame įspūdingai preciziškai nebuvo palikta nieko tikra, sugebėjo įveikti nesaties tamsą ir būti – anapus laiko, pinigų, anapus meilės, kurią, kad viskas neatrodytų beprasmiška, reikėdavo vis sugalvoti.

Manau, kad Hokio salos buvo vienos paprasčiausių, bet drauge ir vienos nerūpestingiausių salų, kokios tik galėjo gimi karščiuojančioje vaizduotėje. Šamano bute, kuris atstojo ir virtualaus fitbolo lygos (VIFA) būstinę, ir (iš dalies) Hokio salų komandos namų aikštę, išsišiepus nuolat buvo plakamas nuodingas komunizmo, ezoterikos, konspirologijos ir paprastų kliedesių kokteilis, ir tai daryti, perfrazuojant Miškinio filmo pavadinimą, sekėsi lengvai ir saldžiai.

Nebūta jokio susitelkimo ar bendros idėjos: daugeliui iškritus po kampus, keli blaivesnieji mygtukais toliau gainiojo juos virtualioje aikštėje, ir apie savo pergalės jie sužinodavo tik pabudę (arba kieno atsiktinai pažadinti) – šlovė, beprasmė ir neapčiuopiama, nubyrėdavo dulkėmis ant jų sukepusių lūpų, ir jie, atiduodami pagarbą pergalės rutinai – *hasta la victoria siempre*, instinktyviai puldavo jas vilgyti, net jei ne visada būdavo aišku, kas nugalėta – ar kokia rinktinė, ar žemės trauka (juk ir labai apsvaigus būdavo aišku, kad pasaulinė revoliucija nenugalės).

Bet kas apie tai mąstė? Daugelio dalykų, kurie būtų galėję sutrukdyti mėgautis pergale – apskritai bet kokia pergale, o jų mūsų gyvenime būta apsčiai, nes kiekvienas piršto krustelėjimas, kiekvienas cigarečių dūmų ir degtinės skonio prieblandos kvėptelėjimas buvo pergalė, – seniai buvo atsisakyta: mūsų nevaržė nei laikas, nei pareigos, nei juo labiau „sveikas protas“. Nuolat reikėdavo atsisakinėti tik sąmonės – kaip paties pavojingiausio ir nereikalingiausio būties elemento.

Hokio salų nereikėjo kaip tėvynės mylėti arba saugoti kaip unikalios teritorijos – jos buvo visų ir niekieno, ir niekam nebūtų kilusi mintis deklaruoti jausmus vietai, kuri gal ir buvo unikali, bet visai ne taip, kaip Kuršių nerija ar, pavyzdžiui, Kernavė: ji pati buvo labiau jausmas, potyris nei vieta – *locus*.

Natūralu, kad, esant tokiai valstybės sąrangai, keistai būtų atrodžiusi Hokio salų gynyba nuo priešų – kam ginti tai, kas neegzistuoja, kas trapu, netikra, neapčiuopiama? Net pergalė virtualaus futbolo aikštėje buvo ne triumfas, o veikiau vienas iš tos teritorijos egzistavimo požymių, patvirtinimas, jog ateitis – kaip ir fortūna, leidusi mums skinti pergalę po pergalės, – yra kiekvieno iš mūsų rankose, ir niekas niekada jos iš mūsų neišplėš.

Tuo labiau negalėjo būti nė kalbos apie patriotizmą ar ištikimybę Hokio saloms, nes kiekvienas iš mūsų pajėgė (neskaitant to, kad elgėmės tikrai bendruomeniškai ir, manau, branginome vienas kitą) mylėti ne daugiau negu save patį. Drįščiau sakyti, Hokio salos tuo ir buvo stiprios, kad jose nebuvo vietos naivioms iliuzijoms ir prietarams apie bendrystę, ir bet koks rimtas prisirišimas prie nuomonių, dalykų ir reiškinių (taigi ir prie pačių Hokio salų, jei toks būtų kam pasireiškęs) būtų giliai niekinamas, bent jau nesuprastas.

Pakilusios virš kasdienybės rūpesčių, virš mūsų psichologinių traumų, virš perdėto pasitikėjimo savo jėgomis, Hokio salos visiškai nesirūpino savo istorija nei jos įamžinimu – visa, kas atmintina, liko už kadro, arba, tiksliau, net nespėjo susitverti, įstrigo tapsme, ikifizinės būklės. Bet argi vertėjo dėl to krimstis? Mes ir patys buvome nuolat įstrigę keistoje būsenoje tarp kovingumo ir atsižadėjimo, girtumo ir *lūžimo*, tarp sąmonės ir nesąmonės, įstengę patirti plevenančius pasaulio pavidalus tik absoliučiai betarpiškai, nepajudinę piršto. Galbūt todėl dabartį pasiekė tiek mažai faktų – liko nuotaika, prisiminimas apie girtumo laimę ir pagirių siaubą, na, ir dar dukšli tuštuma, ištikdavusi, kai laikinai (kaip kokios elektros ar karšto vandens) nebūdavo laiko.

Mūsų nedrumstė stabai ir relikvijos, nes Hokio salose nebuvo religijos – tik religijos parodija (ritualinę tos religijos dalį iš

esmės atstojo stiklelių kilnojimas). Nepatyrėme susikalbėjimo, susitarimo problemų, nes nebuvo pačių susitarimų – mus gaubė plika, nuoga būtis, kurioje visi buvo pasmerkti kasdienei orgijai, ir niekaip nebūtų pavykę išsisukti ar išvengti pareigos išpildyti visa, ko iš mūsų reikalavo nesamas nesamybės dievas-nedievas, nenuilstamai siekęs, kad kiekvieną tikrovės dalelę perkurtume iš naujo ir iš naujo, ir ją įamžintume blevyzgoose bei tokiuose kaip šis kliedesiuose. Nebuvo melo, išskyrus melą sau, o ir jis buvo veikiau dorybė nei paklydimas, nes pernelyg ryškiai buvo susipynęs su literatūrine išmone ir padėjo gyventi taip, kaip tąsyk norėjosi.

Šiuolaikinė valstybė, šiuolaikinė Lietuva tikrai turėtų ko pasimokyti iš Hokio salų. Net jei įstengtume atsiriboti nuo asmeninių išgyvenimų ir Hokio salų respublika laikytume tik jos pasiekimus virtualybėje kaip futbolo komandos, vis viena tektų sutikti, kad mūsų valstybei dar toli iki tos bukos aistros ir užsispyrimo, su kuriu FIFA'98 kompiuterinio žaidimo Hokio salų komandos žaidėjai guldė ant menčių daug stipresnes komandas. Pagaliau mes, Hokio salų atstovai realybėje (o juk vienintelis tikslas, kurio, nors ir nesąmoningai, tąsyk principingai siekėme, buvo žlugti), galėjome būti pavyzdžiu, kaip aistringai, narsiai užsimerkus prieš visas kitas galimybes ir pavojus, galima siekti tikslo.

Hokio salos įkūnijo veržlumą, beatodairiškumą, netgi, sakyčiau, didvyriškai atsainų požiūrį į nesėkmes – jos atrodė grynas nesusi-pratimas. Tai buvo valstybė, kuriai viskas regėjosi priešaky, nes ji savo rankomis buvo sugriovusi kelius atgal, ir kuriai nuolatinė, su kiekviena diena vis realesnė pražūtis grėsmė buvo veikiau paskata vystytis ir progresuoti, negu rautis plaukus ir drebėti prieš būsimą.

Tarytum sekdamas pavyzdžiu Mohendžo Daro civilizacijos, kuri pirmą kartą pasaulyje iškilė apgaubta būsimos istorijos šviesos,

Hokio salos trūnijančiame daugiabutyje švytėjo kaip skaistus ateities, tuo metu labai rimtai gresiančios neateiti, pažadas.

Kokiais 2006-aisiais virtualaus futbolo jau niekas nebežaidė. Virtualūs futbolininkai turėjo spardyti kamuolį vieni, pasislėpę nuo mūsų tamsaus ekrano gelmėje, užkloti klaviatūros dulkių. Blevyzgos ir geopolitinis projektavimas dar vykdavo, bet vis trumpesnėmis sesijomis. Tačiau net ir tada Hokio salos neprarado nė trupinėlio savo virtualios didybės – vis dažniau tiesiog tįsantys ant grindų tarp išsivarčiusių butelių, patys kaip maurotos, apsamanojusios salos, kurių nebeatgaivindavo nė tyras baltarusiškas maistinis spiritas, mes ne mažiau nei anksčiau buvome nugalėtojai.

Tiesa, sunkiems utopijos skafandrams sukausčius mūsų rankas ir kojas, buvo nelengva priešintis lemčiai, kuri realybėje lėmė vis mažesnius atstumus ir kuklesnius žygius (toliausiai – iki artimiausios parduotuvės), tačiau su vidinėmis chimeromis buvo kaudamasi taip pat narsiai, kaip ir ankstesniais metais, nė lopinėlio minties neužleidžiant rezignacijai ir nusivylimui.

Hokio salos toliau nenumaldomai plėtė teritorijas ir klestėjo – drauge su mumis, anapus mūsų.

O tada, kaip į legendinį Mohendžo Darą, atskrido ufonautai ir viską sunaikino.